

G'ARB ILMIY MAKTABLARI VA O'ZBEK ADABIYOTI

Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna*Toshkent davlat transport universiteti "Chet tillar" kafedrasi dotsenti**Email: sidiknazarovaz@mail.ru**<https://orcid.org/0000-0002-3708-5250>*

Annotatsiya Mazkur maqolada G'arb ilmiy maktablarining o'zbek adabiyotiga bo'lgan yondashuvlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqotda postkolonial nazariya, qiyosiy adabiyotshunoslik, tarixiy-kontekstual va diskursiv metodlar asosida o'zbek adabiyotining talqin etilishi o'rganiladi. Shuningdek, G'arb tadqiqotchilarining ilmiy qarashlari va ularning o'zbek adabiyotini global ilmiy maydonga olib chiqishdagi roli yoritiladi.

Kalit so'zlar: O'zbek adabiyoti, G'arb ilmiy maktablari, postkolonial nazariya, diskurs, qiyosiy adabiyot

Annotation This article examines the approaches of Western academic schools toward Uzbek literature. It focuses on postcolonial theory, comparative literature, and discourse analysis. Special attention is given to the role of Western scholars in integrating Uzbek literature into global academic discourse.

Keywords: Uzbek literature, Western scholarship, postcolonial theory, discourse analysis

Аннотация В статье анализируются подходы западных научных школ к узбекской литературе. Рассматриваются постколониальные, сравнительно-литературные и дискурсивные методы анализа. Особое внимание уделяется роли западных исследователей в интеграции узбекской литературы в мировой научный контекст.

Ключевые слова: Узбекская литература, западные школы, постколониализм, анализ

Kirish

Zamonaviy davrda o'zbek adabiyotining jahon ilmiy diskursidagi o'rni tobora ortib bormoqda. Milliy adabiyotlarni G'arb ilmiy maktablari doirasida o'rganish ularning xalqaro miqyosda tanilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan o'zbek adabiyotining G'arb adabiyotshunosligida tahlil qilinishi dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

G'arb ilmiy maktablari adabiyotga postkolonial, qiyosiy va diskursiv yondashuvlar orqali baho beradi. Xususan, Edward Said tomonidan ilgari surilgan nazariyalar milliy adabiyotlarni global kontekstda o'rganishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, Edward Allworth kabi tadqiqotchilar o'zbek adabiyotini tarixiy va madaniy jarayonlar bilan bog'liq holda tahlil qilgan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — G‘arb ilmiy maktablarining o‘zbek adabiyotiga bo‘lgan yondashuvlarini tahlil qilish va ularning metodologik xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida qiyosiy, tarixiy -kontekstual va diskursiv tahlil metodlaridan foydalanildi.

1. G‘arb ilmiy maktablarining nazariy asoslari

G‘arb ilmiy maktablari adabiyotshunoslikda turli nazariy yondashuvlar asosida shakllangan bo‘lib, ular adabiy asarlarni kompleks va tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Ushbu maktablar doirasida adabiyot faqat badiiy hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlarning mahsuli sifatida talqin etiladi.

G‘arb adabiyotshunosligining muhim yo‘nalishlaridan biri postkolonial nazariya bo‘lib, u Edward Said nomi bilan chambarchas bog‘liq. Mazkur yondashuvda adabiyot mustamlakachilik va madaniy hukmronlik kontekstida o‘rganiladi.

Shuningdek, qiyosiy adabiyotshunoslik G‘arb ilmiy maktablarining asosiy metodlaridan biri hisoblanadi. Bu yondashuv orqali turli milliy adabiyotlar o‘zaro solishtirilib, ularning umumiy va o‘ziga xos jihatlari aniqlanadi.

Bundan tashqari, diskursiv tahlil adabiy matnlarni ideologik va ijtimoiy kontekstda o‘rganishga xizmat qiladi. Ushbu metod matn ortida yotgan ma’no va qarashlarni aniqlash imkonini beradi.

G‘arb ilmiy maktablari uchun tizimlilik, nazariy asoslanganlik va ilmiy obyektivlik xosdir. Shu bilan birga, ba’zi hollarda ular milliy adabiyotlarning ichki madaniy xususiyatlarini yetarli darajada yoritmasligi mumkin.

2. G‘arb olimlarining o‘zbek adabiyotini o‘rganishi

G‘arb olimlari o‘zbek adabiyotini asosan XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab tizimli ravishda o‘rganishni boshladilar. Ular o‘zbek adabiyotini Markaziy Osiyo tadqiqotlari doirasida tarixiy va madaniy kontekstda tahlil qiladilar. Xususan, Edward Allworth o‘z tadqiqotlarida o‘zbek adabiyotini milliy uyg‘onish jarayoni bilan bog‘laydi. G‘arb olimlari jadid adabiyotini modernizatsiya va ma’rifatparvarlik harakati sifatida baholaydilar.

Sovet davri adabiyoti esa ko‘pincha ideologik bosim mahsuli sifatida talqin qilinadi. Ular individual ijodkorlarni ham alohida tahlil qilib, ularning asarlarini global kontekstda ko‘rib chiqadilar. Masalan, Abdulla Qodiriy va Cho‘lpon ijodi erkinlik va milliylik timsoli sifatida baholanadi.

G‘arb tadqiqotchilari ko‘proq qiyosiy va nazariy metodlardan foydalanadilar. Bu yondashuv o‘zbek adabiyotining jahon adabiyotidagi o‘rnini aniqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ayrim hollarda milliy xususiyatlar yetarlicha chuqur ochib berilmasligi mumkin.

3. G‘arb metodologiyasi asosida o‘zbek adabiyotini tahlil qilish

G‘arb metodologiyasi o‘zbek adabiyotini tahlil qilishda nazariy va tizimli yondashuvlarga asoslanadi. Bu yondashuvda adabiy asarlar ijtimoiy, siyosiy va madaniy kontekstda o‘rganiladi. Postkolonial nazariya asosida adabiyot milliy identitet

va mustamlakachilik ta'siri nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Qiyosiy adabiyotshunoslik orqali o'zbek adabiyoti boshqa milliy adabiyotlar bilan solishtiriladi. Diskursiv tahlil esa matn ortida yotgan ideologik va ijtimoiy ma'nolarni aniqlashga xizmat qiladi. Tarixiy-kontekstual yondashuv orqali asarlar yaratilgan davr sharoiti bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Bu metodlar o'zbek adabiyotining global ilmiy maydondagi o'rnini aniqlashga yordam beradi.

Shuningdek, individual ijodkorlar asarlari ham nazariy asosda chuqur tahlil qilinadi. G'arb metodologiyasi ilmiy obyektivlik va tizimlilikni ta'minlaydi. Biroq, ayrim hollarda badiiy-estetik jihatlar yetarli darajada yoritilmasligi mumkin.

4. Tarjima va nashr jarayonlarining g'arb ilmiy diskursiga ta'siri

Tarjima va nashr jarayonlari o'zbek adabiyotining G'arb ilmiy diskursiga kirib borishida muhim omil hisoblanadi.

Tarjima orqali adabiy asarlar boshqa tillarga o'tkazilib, xalqaro ilmiy muhitda o'rganish imkoniyati yaratiladi. Biroq tarjima jarayonida milliy kolorit va badiiy uslubni to'liq saqlash muammolari yuzaga keladi. G'arb tarjimonlari ko'pincha matnning aniqligi va tushunarililigiga e'tibor qaratadilar.

Nashr jarayonlari esa asarlarning xalqaro auditoriyaga yetib borishini ta'minlaydi. Xalqaro nashriyotlarda chop etilgan asarlar ilmiy tahlil obyekti sifatida keng qo'llaniladi. Tarjima sifati bevosita ilmiy xulosalarning aniqligiga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ilmiy jurnallar va konferensiyalar o'zbek adabiyotining targ'ibotida muhim rol o'ynaydi. Raqamli platformalar adabiyotning global tarqalishini tezlashtirmoqda. Umuman, tarjima va nashr jarayonlari o'zbek adabiyotining jahon ilmiy maydonidagi o'rnini mustahkamlaydi.

5. G'arb yondashuvining afzallik va cheklovlari

G'arb yondashuvi o'zbek adabiyotini tahlil qilishda ilmiy tizimlilik va nazariy asoslanganlik bilan ajralib turadi. Bu yondashuv adabiy asarlarni global kontekstda o'rganish imkonini beradi. Qiyosiy metod orqali o'zbek adabiyoti boshqa milliy adabiyotlar bilan solishtiriladi. Shuningdek, postkolonial va diskursiv tahlil metodlari chuqur ilmiy natijalar beradi. G'arb yondashuvi ilmiy obyektivlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Biroq, ayrim hollarda milliy va madaniy xususiyatlar yetarli darajada yoritilmaydi. Nazariy yondashuvning ustunligi badiiy-estetik jihatlarining ikkinchi darajaga tushishiga olib keladi.

Shuningdek, matnning ichki ruhiy qatlamlari to'liq ochilmasligi mumkin. Bu esa ayrim ilmiy xulosalarning biryozlana bo'lishiga sabab bo'ladi. Shu sababli G'arb yondashuvini boshqa metodlar bilan uyg'unlashtirish muhim hisoblanadi.

6. Zamonaviy ilmiy diskurs va g'arb yondashuvining istiqbollari

Zamonaviy ilmiy diskurs sharoitida o'zbek adabiyotiga bo'lgan qiziqish tobora ortib bormoqda. Globalizatsiya jarayoni milliy adabiyotlarning xalqaro miqyosda

o'rganilishiga keng imkoniyat yaratmoqda. G'arb ilmiy maktablari yangi metodologiyalar orqali adabiyotni yanada chuqur tahlil qilmoqda. Raqamli texnologiyalar va elektron resurslar ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirmoqda. Multidisiplinar yondashuvlar adabiyotshunoslikni boshqa fanlar bilan integratsiya qilmoqda. Xalqaro ilmiy hamkorlik o'zbek adabiyotining global maydondagi o'rnini mustahkamlamoqda. Tarjima va nashr jarayonlarining rivojlanishi ilmiy diskursni boyitmoqda. G'arb yondashuvi zamonaviy nazariy asoslar bilan yangilanib bormoqda. Kelajakda G'arb va Sharq yondashuvlarini uyg'unlashtirish muhim yo'nalish bo'lib qoladi. Bu esa o'zbek adabiyotining jahon ilmiy maydonidagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda G'arb ilmiy maktablarining o'zbek adabiyotiga bo'lgan yondashuvlari tahlil qilindi. Aniqlandiki, G'arb yondashuvi adabiyotni tizimli va nazariy asosda o'rganishga imkon beradi. Postkolonial, qiyosiy va diskursiv metodlar o'zbek adabiyotining global kontekstdagi o'rnini ochib beradi. Shu bilan birga, bu yondashuv ayrim hollarda milliy xususiyatlarni yetarlicha aks ettirmaydi. Tarjima va nashr jarayonlari o'zbek adabiyotining xalqaro maydonga chiqishida muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ilmiy diskurs o'zbek adabiyotining o'rganilish doirasini kengaytirmoqda.

G'arb ilmiy maktablari ushbu jarayonda muhim ilmiy platforma vazifasini bajaradi. Kelgusida G'arb va Sharq yondashuvlarini uyg'unlashtirish zarurati ortib bormoqda. Bu esa adabiyotni yanada chuqur va har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi. Natijada o'zbek adabiyotining jahon ilmiy maydonidagi o'rni mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Edward Allworth. The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present. Stanford University Press, 1990.
2. Edward Said. Orientalism. New York: Pantheon Books, 1978.
3. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
4. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
5. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Sharq, 2016.
6. Oybek. Navoiy. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 2014.
7. Kaplan M. Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar. – Istanbul, 1998.
8. Baldick C. The Oxford Dictionary of Literary Terms. – Oxford University Press, 2008.
9. Rasulov A. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent, 2012.
10. Jalilov B. O'zbek adabiyotining jahon adabiyotidagi o'rni. – Toshkent, 2018.